

KULTTUURIHISTORIALLINEN SELVITYS

Kalarannan venesataman rakennukset ja rakennelmat

Vaasan kaupunki, kaavoitus 2016

ALKUSANAT

Tämä kulttuurihistoriallinen selvitys liittyy asemakaavan muutokseen, joka koskee Vaasan 6. kaupunginosassa, kulttuurihistoriallisesti arvokkaalla rantapuistovyöhykkeellä, sijaitsevaa Kalarannan aluetta. Selvityksessä käydään läpi Kalarannan pienvenesataman alueella säilyneiden rakennusten ja rakennelmien historiaa ja nykytilannetta.

Kalarannassa on säilynyt kolme rakennusta tai rakennelmaa: entinen satamavahdin koppi, kalahalli ja Rantalinna. Näistä selvityksen ulkopuolelle jää rannan dominanttina toimiva Rantalinna (entinen maanmittauslaitos / vesiylioikeuden rakennus). Rakennus on inventoitu erikseen ja sen on todettu olevan rakennustaiteellisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokas.

Selvityksen on laatinut Vaasan kaupungin kaavoitus yhteistyössä Pohjanmaan museon kanssa. Kulttuurihistoriallinen arvotus on tehty työryhmässä, johon kuuluvat Pohjanmaan Museon rakennustutkija Outi Orhanen sekä Vaasan kaupungin kaavoituksen kaavoitusarkkitehdit Kati Vuohijoki ja Anne Majaneva.

Selvityksen lähteinä on käytetty maastokäyntien lisäksi rakennusvalvonnan ja Pohjanmaan museon arkistomateriaalia sekä kirjallisuutta. Selvitys ei ole kattava (ns. rakennushistoriaselvitys) vaan yleispiirteisempi kulttuurihistoriallinen selvitys kaavoitustyön pohjaksi.

Vaasa 27.4.2016

Kati Vuohijoki, kaavoitusarkkitehti

SISÄLLYSLUETTELO

Alkusanat	2
Sisällysluettelo	3
Alueen yleiskuvaus	4
Kalarannan rakennuskanta eri aikoina	8
Kalarannan rakennuskanta nykyään	11
Kalahalli	12
Satamavahdin koppi	19
Muut rakennelmat	22
Rakennusten kulttuurihistoriallinen arvo	24
Lähteet	27

ALUEEN YLEISKUVAUS

Selvitysalue sijaitsee Kalarannassa, Vaasanpuistikon, Rantakadun ja vankilan rajaamalla alueella. Kalaranta on osa Vaasan keskustaa kiertävää julkista puistovyöhykettä, joka muodostuu eri aikoina rakennetuista puistoista. Rantapuistovyöhyke julkisine rakennuksineen on määritelty valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi (Museovirasto / RKY).

Kalaranta osana Vaasan rantapuistovyöhykettä

Vanhan Vaasan palon 1852 jälkeen kaupunki siirrettiin uuteen paikkaan, lähemmäksi maannousun seurauksena kauemmas siirtynyttä merenrantaa. Lääninarkkitehti C.A. Setterberg laati kaupungille empirekaavoituksen periaatteiden mukaisen asemakaavan. Suunnitelman kantava idea on ankarien ruutukaavakortteleiden, leveiden puistikoiden ja vapaamuotoisen rantapuiston yhdistelmä, jota vapaasti istutetuille aukioille ja puistoihin sijoittuvat julkiset rakennukset rytmittävät. Rantapuistovyöhykkeelle Setterberg sijoitti sekä paloturvallisuus- että kaupunkikuvallisista syistä vapaasti seisovia julkisia rakennuksia, joista toteutettiin nykyinen Hovioikeuden talo ja lääninvankila. Nämä ruutukaava-alueen näkymäakseleiden päätteisiin sijoitetut tärkeät rakennukset muodostavat luontevan yhteyden vapaamuotoisen rantavyöhykkeen ja ankan suoraviivaisen ruutukaava-alueen välille.

Sijaintikartassa tarkastelualue on rajattu vihreällä. Julkinen rantapuistovyöhyke on korostettu punaisella värillä ja puistikot punaisella pisteviivalla. Kuvalähde: Vaasan kaupungin kaavoitus

Setterberg esitti luonnoksissaan julkista rakennusta myös Kalarantaan, Vaasanpuistikon päätteeksi. Rakennusta ei kuitenkaan toteutettu, vaan Vaasanpuistikon päätteeksi oli muutaman vuosikymmenen ajan kauppaneuvos C.G. Wolffin 1867 rakennuttama ”halkolaituri”. Nykyään Vaasanpuistikko jatkuu Eteläisen kaupunginselän yli siltaa pitkin Vaskiluotoon.

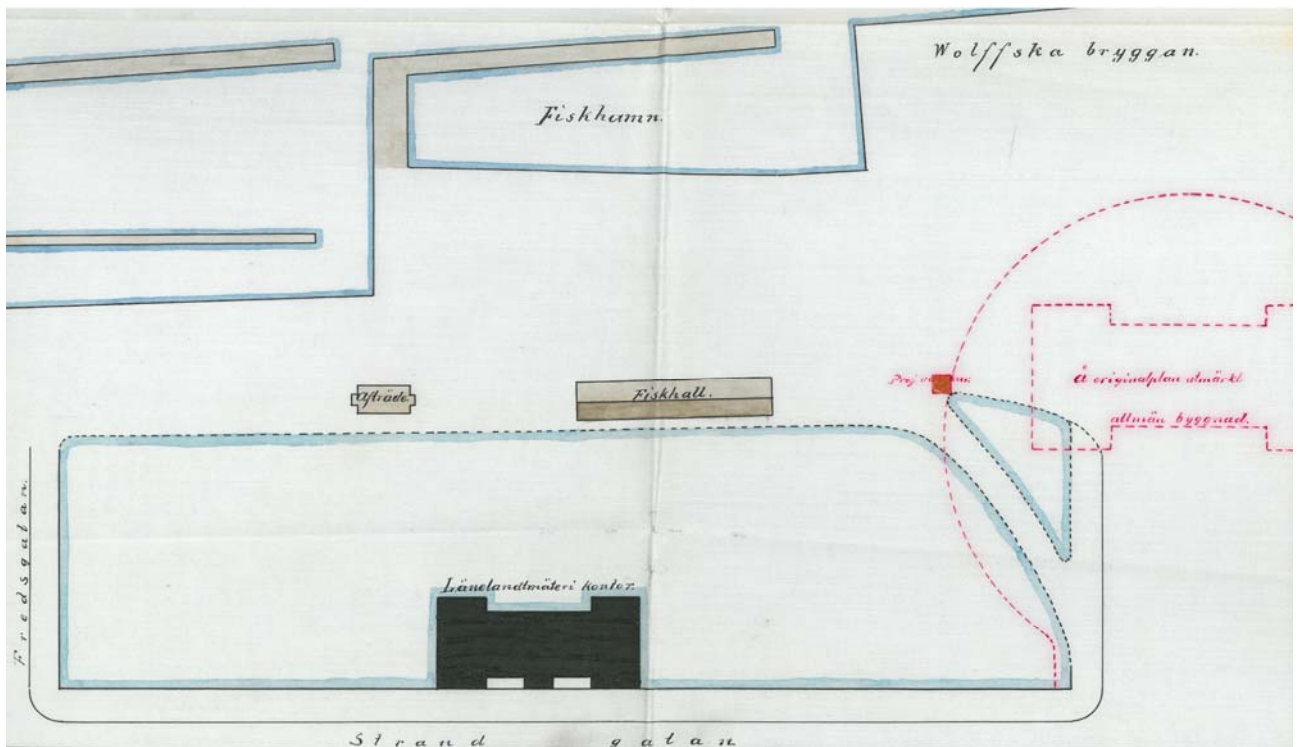
Setterberg esitti rantapuistovyöhykkeen englantilaistyyppisenä käyskentelypuistona. Satamatoiminta ja teollisuus sekä myöhemmin Vaskiluotoon kulkeva rautatie muuttivat alueen luonnetta toiminnallisemmaksi.

Alueiden väliset tunnelmaerot ovat luontaisia rantapuistovyöhykkeelle ja kertovat sen historiasta. Kalaranta on aina ollut vaatimattomampi kuin sen pohjoispuolella olevat Hovioikeudenpuisto ja Sisäsatama. Kun puistovyöhykkeelle tehdään korjauksia ja parannuksia, olisi tärkeää tiedostaa puistoalueiden väliset erot ja tunnistaa suunniteltavan paikan identiteetti.

Satamatoiminta ja liikenne

Uuden Vaasan ensimmäisinä vuosikymmeninä meritie oli tärkein kulkureitti kaupunkiin ja logistisista syistä teollisuus keskittyi rannoille ruutukaavakaupungin ulkopuolelle. Tällöin kaupunginrannan toiminnallinen painopiste oli Hovioikeuden pohjoispuolella, Sisäsatamassa. Kun sisäsatamaa käyttivät suuremmat laivat, Kalaranta palveli ”paikallisliikennettä” – saaristolaiva- ja veneilyliikennettä, kala- ja halkokauppaa.

Selvitysalueen historia kalasatamana alkoi 1890-luvulla. Alun perin kaupungin virallinen kalanmyyntipaikka sijaitsi Onkilahden rannassa, mutta se siirrettiin Vaskiluodon radan rakentamisen yhteydessä nykyiselle paikalleen. Ensimmäinen, jo purettu kalahalli sijaitsi nykyistä kauempana rantaviivasta.

Asemapiirustuksessa vuodelta 1916 entinen Maanmittauslaitos on korostettu mustalla värillä. Ruskehtavalla värillä on merkitty alkuperäinen Kalahalli ja sen vieressä sijainnut pieni käymälärakennus. Karttaan on myöhemmin merkitty punaisella huomiovärillä satamanvartijan koppi ja Setterbergin Vaasanpuistikon päätteeksi esittämä monumentaalirakennus. Kuvalähde: Rakennusvalvonnan arkisto

Vaskiluodon rata vaikutti Kalarannan liikenteelliseen asemaan. Toinen suuri muutos tapahtui 1950-luvulla autotiepenkereen valmistuessa. Raide- ja autoliikenne syrjäyttivät pikkuhiljaa laivaliikennettä ja kaupunginranta muuttui vapaa-ajan rantautumispaikaksi. Kalarannassa on yhä toimiva pienvenevalkama, mutta vesialueet ovat hyvin matalia. Maannouseman seurauksena ranta madaltuu edelleen ja venevalkaman säilyminen vaatii tulevaisuudessa laajoja ruoppauksia. Alla oleva viistoilmakuvien sarja näyttää rannan muuttumista 1900-luvun alkupuolelta nykypäivään. Puistoalue ja venesatama määrittävät yhä kaupungin ilmettä. Itse rantaviiva on muuttunut melko vähän. Suurin muutos kaupunkikuvassa tapahtui 1960-70-luvuilla, kun Rantakadun rakennuskantaa purettiin massiivisesti ja korvattiin korkeammilla lamellitaloilla.

Vankilanranta ja Kalaranta kuvattuna vuonna 1961. Kuvalähde: Vaasan kaupungin kaavoituksen arkisto

Ote ylemmästä kuvasta, kohdistuen Kalarantaan. Vanha kalahalli ja käymälärakennus on jo purettu ja uusi kalahalli lähes lopullisessa laajuudessaan. Wolffin laiturialueella näkyy vielä useita vanhoja aittarakennuksia. Kuvalähde: Vaasan kaupungin kaavoituksen arkisto

Kopterikuva vuodelta 1923. Suomen sotamuseon arkisto

Kopterikuva arviolta 1940-luvulta. Pohjanmaan museo

Kopterikuva vuodelta 2011. Vaasan kaupungin kaavoitus / Jaakko Salo

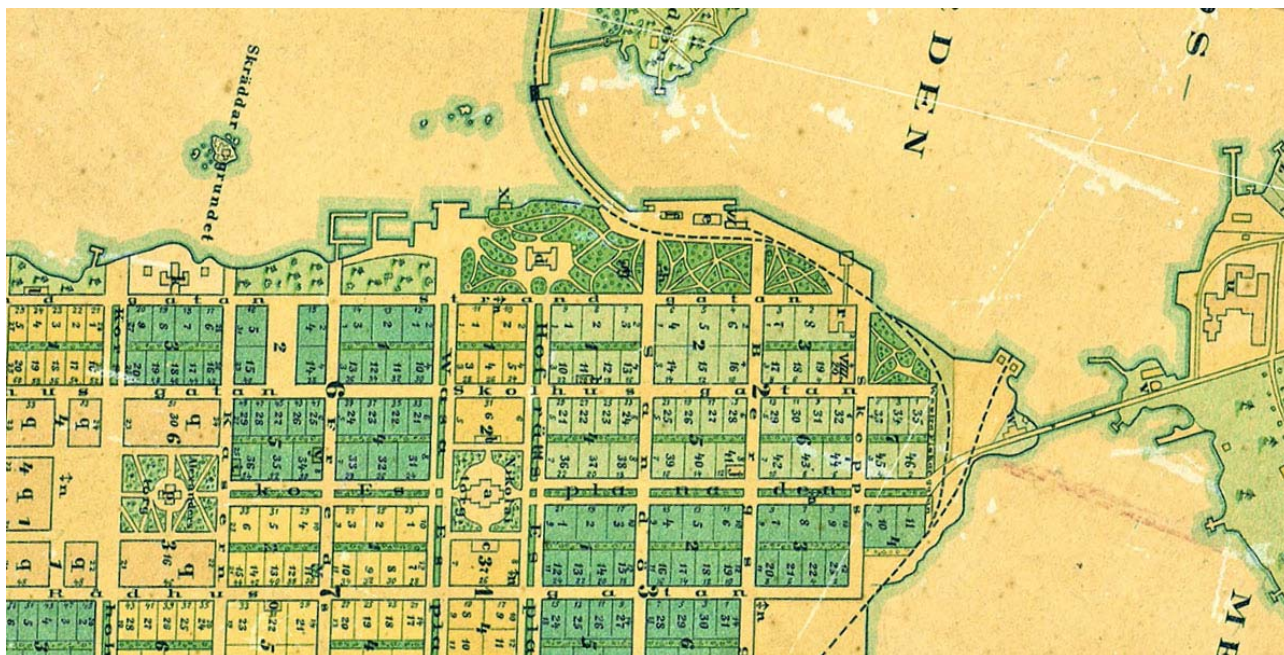
KALARANNAN RAKENNUSKANTA ERI AIKOINA

Kalaranta, kuten Vaasan rantavyöhyke ylipäänsä, on ollut käyttöaluetta, jossa rakennuksia on tarpeen mukaan rakennettu, uudistettu ja purettu. Rannan ilme on vaihdellut sekä maannouseman seurauksena että rakennus- ja purkamistoimenpiteiden myötä. Rannan käyttörakennuksia on kenties pidetty väliaikaisina ja arvoltaan vähäisinä, minkä vuoksi niitä ei esimerkiksi vanhoissa kartoissa ole dokumentoitu kattavasti.

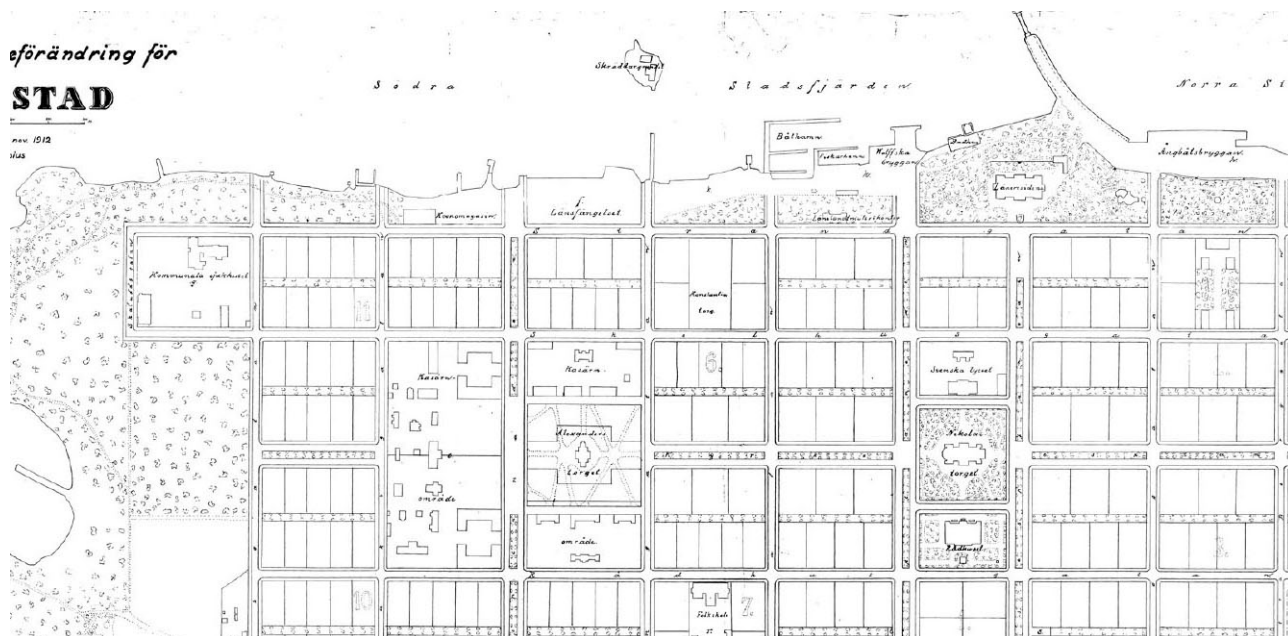
Alla oleva Saxenin asemakaava vuodelta 1879 osoittaa Sisäsataman ja Kalarannan välisen eron: Sisäsatama ja Hovioikeudenpuisto ovat jo kaupungin alkuaikoina olleet osa rakennettua ympäristöä ja rantaviiva voimakkaasti muotoiltu. Rannassa olevat suurehkot rakennukset palvelevat suurimittakaavaisempaa satamatoimintaa. Sen sijaan Kalarannan rantaviiva on vielä luonnonmukainen ja puisto metsäinen. Rakennukset Kalarannassa ja Wolffin laiturialueella ovat pienimittakaavaisia uimalarakennuksia ja vajoja.

Saxenin asemakaava vuodelta 1879. Kartassa näkyy Vaasanpuistikon päätteessä oleva Wolffin laiturialue ja sen tuntumassa olevia satamarakennuksia. Kalarannan laiturialueella oli useita uimalarakennuksia, jotka kaikki on purettu. Kuvalähde: Pohjanmaan museo / Vaasan kaavoituksen arkisto

Sjömanin asemakaavassa vuodelta 1895 ei esitetä rannan vähäpätöisiä käyttörakennuksia, mutta kartta osoittaa Kalarannan laituralueiden rakentumisen kaupunkimaisemmaksi ja suoraviivaisemmaksi. Kuvalähde: Pohjanmaan museo / Vaasan kaavoituksen arkisto

Lasseniuksen kartassa vuodelta 1912 on jo esitetty Maanmittauslaitoksen konttori ja ensimmäinen kalahallirakennus sekä sen viereinen käymälärakennus. Kartassa näkyy vielä yksi laiturialueen uimahuoneista, mutta ei Wolffin laiturin varastorakennuksia, vaikka viimeiset niistä purettiinkin vasta 1960-luvulla. Kuvalähde: Pohjanmaan museo / Vaasan kaavoituksen arkisto.

Ihmisiä nousemassa Kalarantaan vuonna 1930. Kuvan vasemmassa laidassa näkyy entisen vesiylöikeuden rakennuksen lisäsiipi ja sen oikealla puolella vanha käymälärakennus (purettu). Kuvan oikeassa laidassa on yksi laiturialueen uimalarakennuksista (purettu) ja sen takana Vaasan vankila. Kuvalähde: Pohjanmaan museo / Nyblin

Kalarannan laiturialueen viimeinen uimalarakennus (purettu). Kuva otettu ennen vuotta 1938. Kuvalähde: Pohjanmaan museo / Nyblin

KALARANNAN RAKENNUSKANTA NYKYÄÄN

Selvitysalueella on kolme rakennusta, joista tässä selvityksessä käsitellään venevalkama-alueella sijaitsevat Kalahalli ja entinen satamavahdin koppi. Entisen vesiylöikeuden rakennuksesta on tehty inventointeja erikseen ja se on jätetty selvityksen ulkopuolelle.

Lisäksi selvityksessä sivutaan venevalkama- ja puistoalueiden tukimuurirakenteita ja vanhoja laiturialueita.

rakennettu katoksenomaisiksi ja täydennetty vasta myöhemmin umpiseinäisiksi. Osa alkuperäisistä ulkoseinistä on purettu muutosten yhteydessä, mutta suuri osa alkuperäisistä puurakenteista on todennäköisesti vielä jäljellä.

Kalahallin ensimmäinen osa valmistui 1930-luvun puolivälissä. Sen rakennutti Vaasan kaupunki ja rakennuslupakuvat on päivätty vuodelle 1935. Rakennus oli yksinkertainen ikkunaton puurunkoinen vaja, jonka kummallakin pitkällä sivulla oli symmetrisesti kaksi leveää kulkuaukkoa ilman ovilehtiä.

Ensimmäinen laajennusosa, jonka rakennuslupakuvat ovat vuodelta 1938, oli vaatimaton ja yksinkertainen, hyvin pienillä ikkunoilla varustettu jatke vajalle.

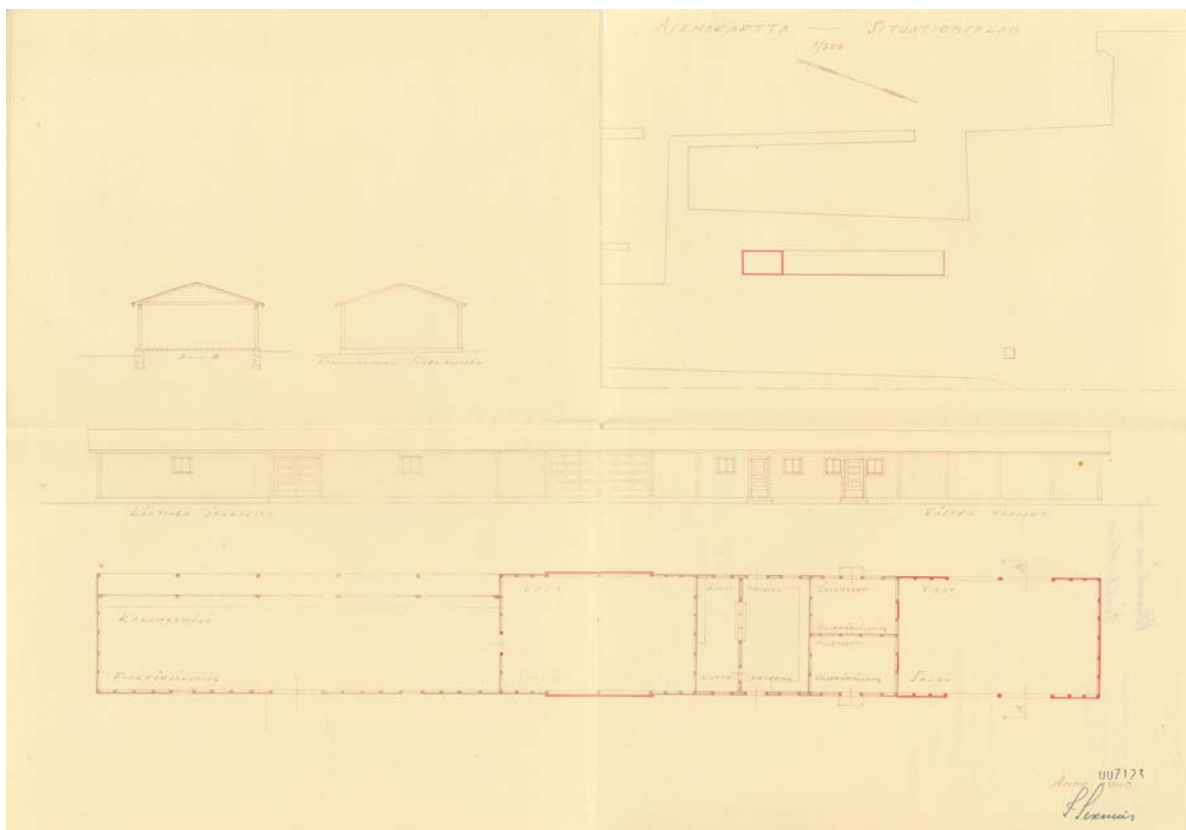
Ihmisiä nousemassa Kalarantaan 1930-luvun lopulla tai 1940-luvun alussa. Rannassa uudenkarhea kalahalli. Kuvaajaa lähimpänä on kalahallin ensimmäinen osa, joka rakennettiin noin vuonna 1935. Kuvaajasta katsottuna kauempi pääty on rakennuksen ensimmäinen laajennusosa vuodelta 1938. Kuvalähde: Pohjanmaan museo

1940-luvun kuluessa rakennusta jatkettiin sen molemmista päistä lähes lopulliseen mittaansa. Ikkuna-aukotus oli vielä yksinkertainen ja yhtenäinen koko rakennuksessa.

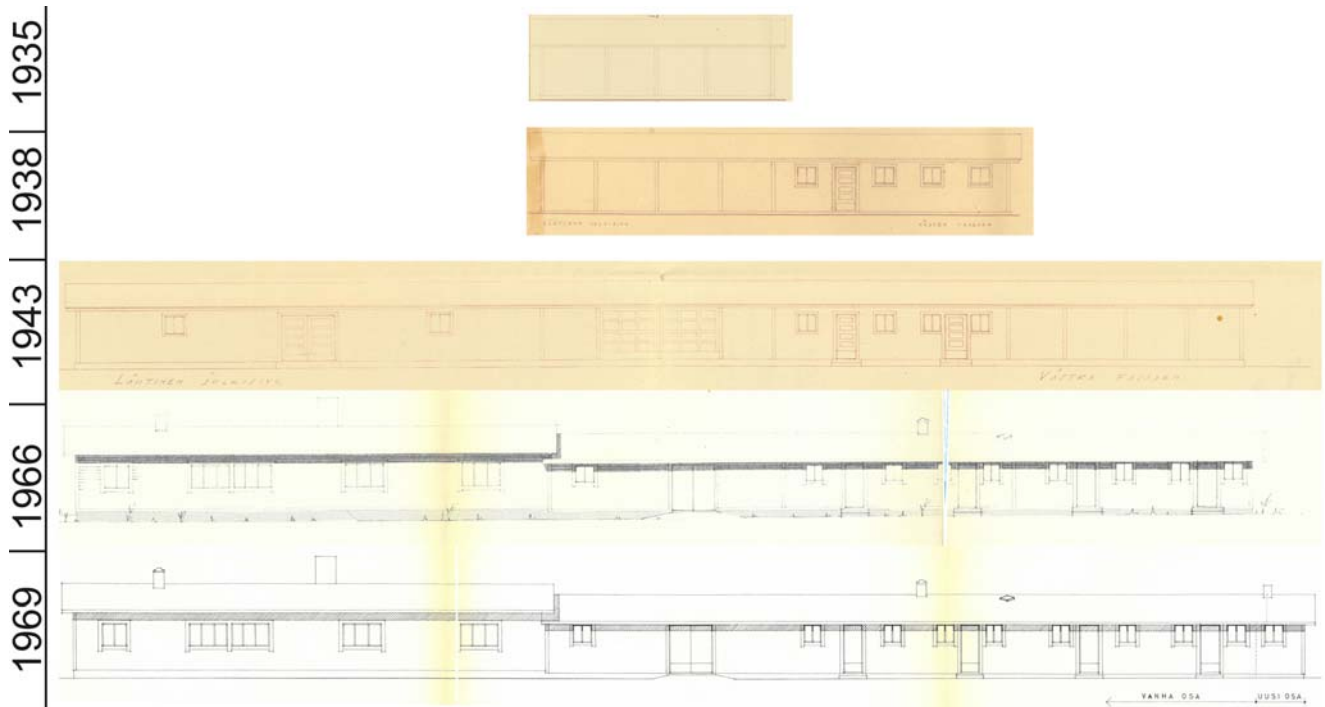
1950-luvulla rakennuksen sisätilat kokivat suuria muutoksia: rakennuksen keskivaiheille rakennettiin betonirakenteinen kattilahuone, jonka rakentaminen todennäköisesti vaati seinä- ja kattorakenteiden purkua. Samassa yhteydessä uusittiin ainakin itäjulkisivun ulkoseinä koko rakennuksen pohjoisen puoliskon osalta ja nostettiin koko pohjoispään räystääskorkeutta.

Kalahalli 1940-luvun asussa. Ikkuna-aukotos ja katon korkeus ovat vielä yhtenäisiä koko julkisivun matkalta. Kuvalähde: Pohjanmaan museo

Rakennuslupakuvat 1940-luvun alusta. Kuvassa vasemmanpuoleisen päädyn laaja yhtenäinen tila toimi kalamyymälänä. Loppuosa rakennuksesta koostui kahdesta keskenään samanlaisesta läpikuljettavasta vajasta ja niiden keskellä olevasta kahvila- ja öljymyymälätilasta. Kuvalähde: Rakennusvalvonnan arkisto

Kooste länsijulkisivun rakennuslupakuvista vuosilta 1935-1969 havainnollistaa sitä, miten rakennusmassa on vuosien kuluessa laajentunut. Kaikissa rakennusosissa on tapahtunut pieniä sisäpuolisia muutoksia näiden vuosien jälkeenkin. Kuvalähde: Rakennusvalvonnan arkisto

Ilmakuvassa on esitetty rakennusmassan laajennukset eri vuosikymmeninä. Lukuun ottamatta 1960-luvun lopun pientä wc-laajennusta rakennus laajennettiin lopulliseen pituuteensa 1940-luvun aikana. Tämän jälkeen erityisesti vuonna 1942 rakennettu laajennusosa koki vielä suuria muutoksia. Kuvalähde: Vaasan kaupungin kaavoitus

Viimeisin laajennus rakennukseen tehtiin vuonna 1969, kun eteläpäätyä jatkettiin parin metrin pituisella käymälätilalla. Wc-tiloihin käytiin ulkokautta. Ne palvelivat yleisöä 2000-luvulle asti, kunnes Kalahallissa toimiva ravintoloitsija muutti remontin yhteydessä käymälätiloja niin, että niihin pääsee kulkemaan vain sisäkautta.

Viimeisimmät julkisivumuutokset tehtiin nykyisen vuokralaisen aikana 2000-luvun alussa. Eteläpäätyyn avattiin uusia ikkuna-aukkoja, joihin asennettiin puretuista rakennuksista talteen otettuja ikkunoita. Täydennys on onnistunut, vaikka ruutuikkunat tyyllisesti edustavatkin muita rakennusosia vanhempaa arkkitehtuuria.

Ajoittamaton kuva, arviolta 1970-luvun lopulta tai 1980-luvun alusta. Pohjoispääty on lähes nykyisessä asussaan. Eteläosaan on kuvan ottamisen jälkeen avattu uusia ikkuna-aukkoja. Kuvalähde: Vaasan kaupungin kaavoituksen arkisto

Kalahalli vuonna 2016. Kuvalähde: Vaasan kaupungin kaavoituksen arkisto

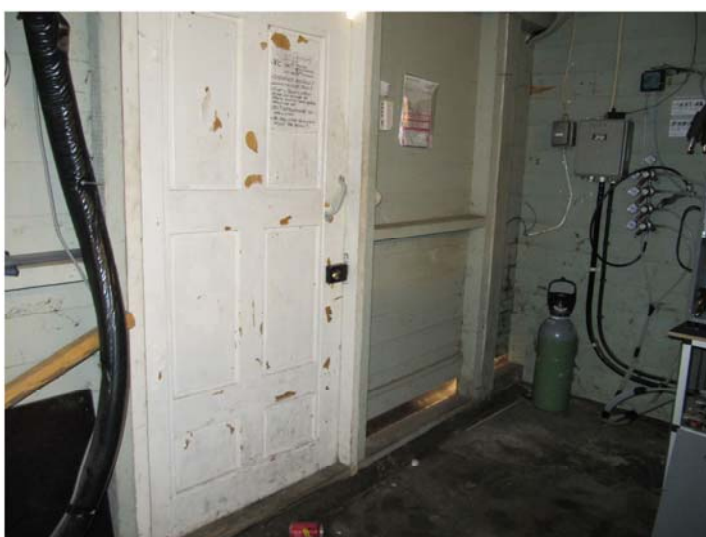
Kalahallin idänpuoleinen julkisivu kuvattuna vuonna 2016 pohjoisesta etelään päin. Kuvassa etualalla olevat julkisivun osat on kauttaaltaan rakennettu uudelleen 1950-luvun puolivälissä, samassa yhteydessä, kun rakennukseen rakennettiin kattilahuone. Kivirakenteinen, rappauspintainen kattilahuone on kuvan puolivälissä. Kuvalähde: Vaasan kaupungin kaavoituksen arkisto

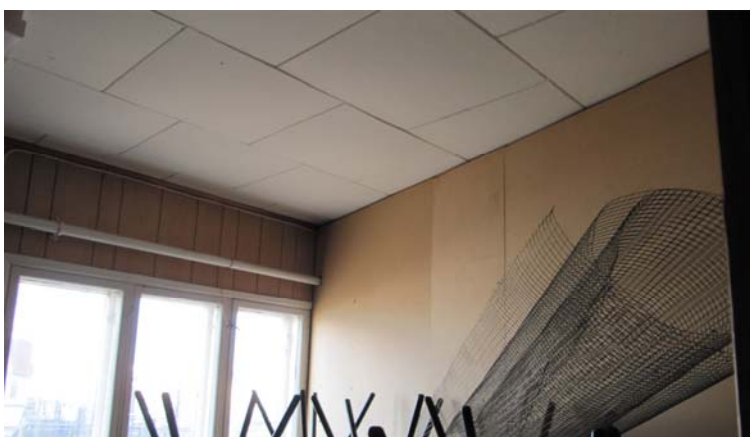
Kalahalli vuonna 2016 kuvattuna eteläpäädyestä. Kuvalähde: Vaasan kaupungin kaavoituksen arkisto

Kalahalli vuonna 2016. Eteläpäädyn ravintolan sisätiloja. Vasemmanpuoleisessa kuvassa alkuperäisiä kattorakenteita. Oikeanpuoleisessa kuvassa ravintolan uusia ikkuna-aukkoja.

Kalahalli vuonna 2016. Osa sisäseinistä on paneelipintaisia ja maalattuja, osa eri aikoina levytettyjä. Suuri osa lattiaista on betonipintaisia.

Kalahalli vuonna 2016. Kuvassa pohjoispään tiloja, jotka on suurimmaksi osaksi levytetty eri aikoina.

SATAMAVAHDIN KOPPI

Satomavahdin koppi vuonna 1972. Kuvalähde: Pohjanmaan museo / Dan Holm

Pienvenevalkama-alueella pysäköintikentän ja Vaasanpuistikon välisellä nurmialueella on vanha Thor Lagerroosin suunnittelema satamavahdin koppi. Rakennus on hyvin pieni, noin 8 m² laajuinen ja ulkoasultaan melko tarkasti alkuperäisten 1.7.1915 päivätyjen rakennuslupapiirustusten mukainen. Sijainti ei kuitenkaan vastaa alkuperäiskuvan asemapiirrosta ja saattaakin olla, että rakennusta on joskus siirretty kauemmas Vaasanpuistikolta. Rakennusta on todennäköisesti pidetty väliaikaisena tai vähäpätöisenä rakenteena, joten sitä ei muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta löydy vanhoista kartoista.

Rakennus on tyhjiillään. Suullisen tiedon mukaan siinä on toiminut 1950-luvulla venepaikkojen myyntipiste ja 1990-luvun lopulla Pidä saaristo siistinä –yhdistyksen palvelupiste. Viime aikoina rakennus on ollut kesäaikaan satunnaisesti käytössä, mutta suurimman osan ajasta ilman käyttöä.

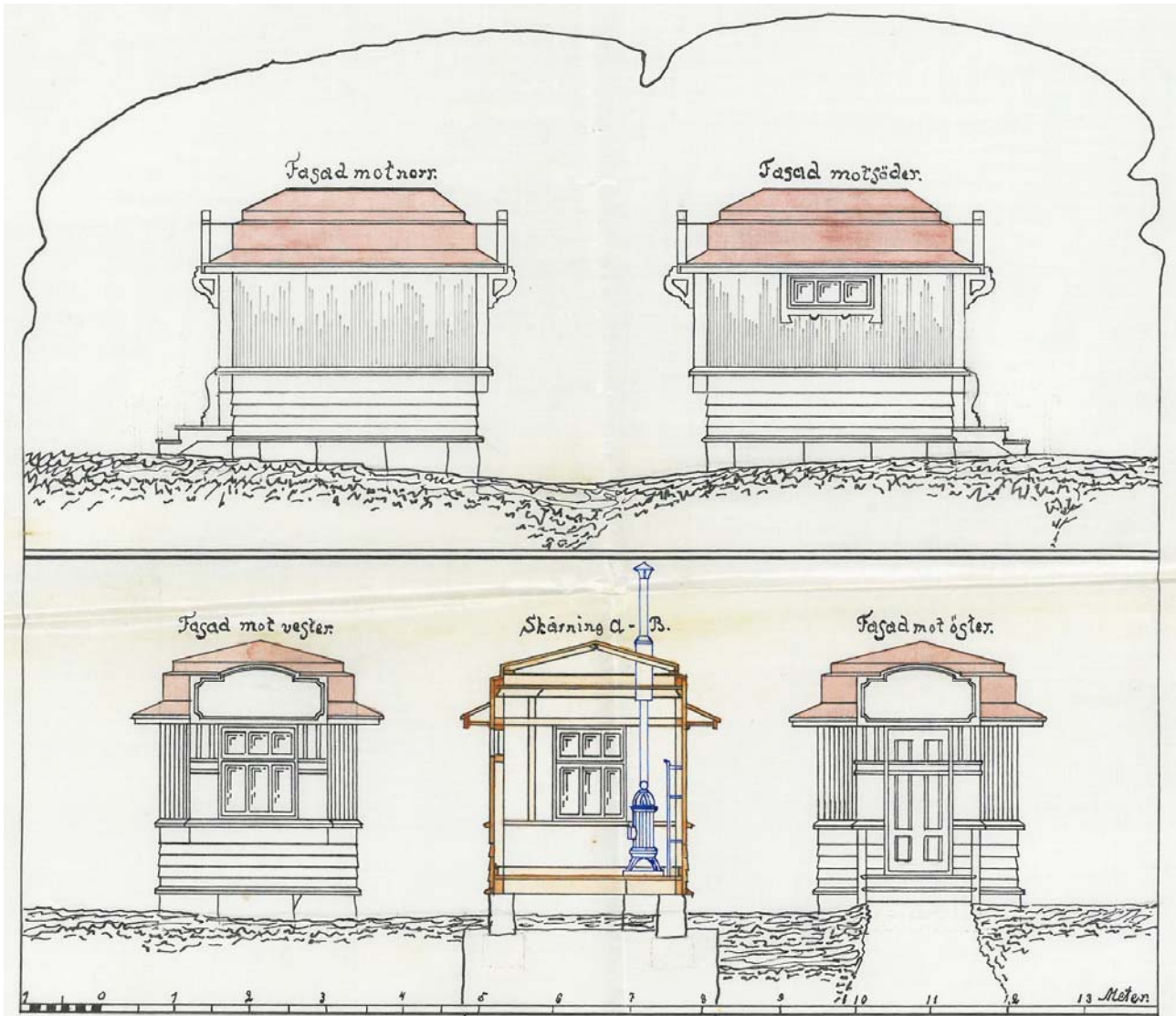
Tehdyt inventoinnit ja selvitykset

Rakennusta ei ole inventoitu eikä sillä ole asemakaavassa suojelumerkintää. Vaasan kaupungin rakennusperinneselvityksessä (1984) satamavahdin koppi on esitelty yhdessä muiden puistorakennelmien kanssa (vanhat puiset puistorakennukset, Tullipuiston kioskipaviljonki). Rakennelmat on selvityksessä arvioitu seuraavasti:

- *Rakennustaiteellisesti tai rakennushistoriallisesti arvokas tai mielenkiintoinen kohde*
- *Miljööarvoltaan merkittävä kohde*

- Historiallisesti merkittävä kohde
- Säilytettävä nykyisellään

Rakennusperinneselvityksessä todetaan yleisesti puistorakennelmien edustavan 1800-luvun kertaustyyliä. Satamavahdin koppi poikkeaa kuitenkin muista rakennelmista sekä käyttötarkoituksensa että rakentamisajankohdan osalta. Tyyllisesti siinä on havaittavissa selkeitä jugendin piirteitä.

Alkuperäiset rakennuslupapiirustukset vuodelta 1915. Kuvalähde: Vaasan rakennusvalvonnan arkisto

Rakennuksen nykytilanne

Rakennus on hyvässä kunnossa ja sen ulkoasu on säilynyt hyvin. Suuri osa koristeaiheista ja ulko-ovi ovat alkuperäisiä. Etuosan alempi ikkuna on uusittu, muut ovat alkuperäisiä. Ulkoverhous on alkuperäispiirustusten mukaisesti alaosaltaan leveähköä vaakaponttia (ns. norjanpontti) ja yläosaltaan kapeahkoa pystysuuntaista helmiponttilaudoitusta. Osa alaosan vaakaverhouksesta ja koristeaiheista on todennäköisesti uusittu, muuten puuosat ovat alkuperäisiä. Peltikate vastaa ulkoasultaan sekä alkuperäispiirustuksia että vanhoja valokuvia.

Sisäosien pintamateriaalit ovat lattiaa lukuun ottamatta todennäköisesti alkuperäisiä. Seinät ja sisäkatto ovat valkoiseksi maalattua helmiponttipaneelia ja seinillä on kiinteitä hyllyjä. Alkuperäispiirustuksissa rakennus on varustettu lämmityskaminalla. Nykyisin rakennuksessa ei ole lämmitystä eikä vesipistettä.

Satamanvartijan kopin sisätiloja vuonna 2016. Seinä- ja kattopintojen helmiponttipaneelit ovat todennäköisesti alkuperäisiä.

Satamanvartijan koppi ulkopuolelta vuonna 2016. Jotkut koristeosat ovat vahingoittuneet, muuten julkisivut ovat hyvässä kunnossa.

Kantakaupungin asukasyhdistys kunnosti rakennuksen yhteistyössä Vaasan talotoimen kanssa vuonna 2012. Kunnostustyö oli pääasiassa maalausta, mutta myös sisääntuloporras uusittiin. Rakennuksen värit ei todennäköisesti ole alkuperäinen. Ulkoverhouksen yläosa, räystäät ja ovi ovat vaalean siniharmaita. Seinien alaosa, listoitukset ja koristeaiheet on maalattu valkoiseksi. Ikkunanpuitteet ja karmit ovat

ulkopuolelta tummanruskeat, sisäpuolelta valkoiset. Peltikatto on maalattu valkoiseksi. Aikaisemmista värikerroksista voi maalipintoja rikkomatta havaita seuraavaa: ulkoverhouksen ja räystäiden maalipinnan alta löytyy vaalean ruskehtava ja ikkunan sisäpuitteista harmahtava maalikerros. Sisäseinien paneelin valkoisen maalipinnan alta näkyy tummempi, harmahtavan vihreä värisävy. Varhaisin käytettävissä oleva valokuva on otettu 1970-luvulla. Kuva on mustavalkoinen, mutta siitä voi päätellä, että kuvan ottamisaikaan koristeaiheet, vaakalistoitukset ja räystäslaudan ulkopuoli ovat olleet valkoisia, mutta muuten julkisivu on ollut sekä ylä- että alaosaltaan yhtenäisen värinen. Vesikatto on ollut tumma. Alkuperäisissä rakennuslupapiirustuksissa se on esitetty punaiseksi.

Huoltomaalauksen tai kunnostuksen yhteydessä tulisi selvittää rakennuksen alkuperäinen värimaailma ja mahdollisuuksien mukaan palauttaa se.

MUUT RAKENNELMAT

Vanhat graniittiset laituri- ja tukimuurirakenteet ovat olennainen osa rannan ja puistoalueen historiaa ja visuaalista ilmettä.

Wolffin halkolaiturin jäänne on rakenteista historiallisesti tärkein. Vaskiluodon siltaa uusittaessa Pohjanmaan Museo edellytti sen säilyttämistä vahingoittumattomana. Osa rakenteista on säilytetty, mutta lähempänä tietä sijainneet porraskrakenteet ja laiturilla sijainnut vanha kivipaasi on joko purettu tai peitetty näkyvistä. Wolffin laiturin on kulttuurihistoriallisesti arvokas kohde, jonka säilyminen tulee varmistaa asemakaavan suojelumerkinnällä.

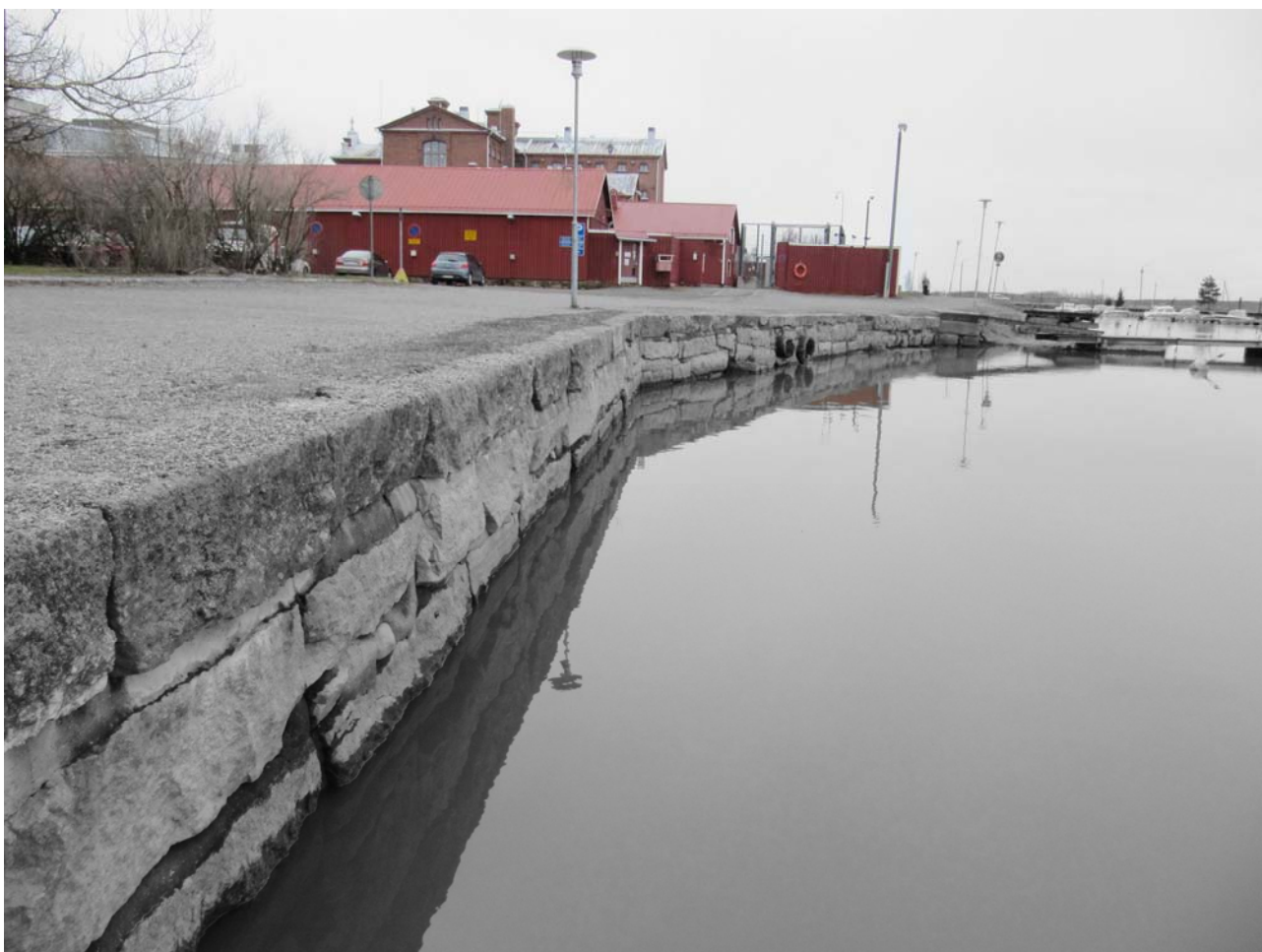
Tämän selvityksen puitteissa ei ollut mahdollista tutkia tarkemmin rantamuurien ja laitureiden kuntoa tai ikää, mutta ne tulisi inventoida venesataman kunnostus- ja muutostöiden yhteydessä.

Kalarantaa vuonna 2016. Vasemmanpuoleisessa kuvassa Wolffin laituriin kuulunut graniittinen porraskrakennelma. Sama porraskrakennelma näkyy oikeanpuoleisessa kuvassa. Vaskiluodon sillan yhteydessä vanha rakennelma on osittain säilytetty osana kevyen liikenteen oleskelulaituria.

Wolffin laiturin jäännös kuvattuna vuonna 2012 ennen Vaskiluodon sillan uusimista. Museo edellytti laiturin säilyttämistä vahingoittumattomana. Kuvassa etualalla näkyy kivipaasi, jonka on edellytetty säilyvän osana laituria, mutta joka muutostöiden jälkeen on jätetty palauttamatta paikoilleen. Lähempänä tietä sijainneet portaat on joko peitetty soralla tai purettu. Kuva Pohjanmaan Museo / Kaj Höglund 2012.

Kalarannan graniittista rantamuuria, kuvattuna vuonna 2016 Kalarannasta kohti vankilaa.

RAKENNUSTEN KULTTUURIHISTORIALLINEN ARVO

Kulttuurihistoriallinen arvotus on tehty työryhmässä, johon kuuluvat Pohjanmaan Museon rakennustutkija Outi Orhanen ja maakunta-ärkeologi Pentti Rislä sekä Vaasan kaupungin kaavoituksen kaavoitusarkkitehdit Kati Vuohijoki ja Anne Majaneva.

Kalaranta on osa valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä (Vaasan rantapuistovyöhyke julkisine rakennuksineen / RKY, museovirasto). Kalarannan rakennuksista vain Rantalinna (entinen vesiylioikeuden rakennus) on erikseen määritelty kulttuuriympäristön kohdekuvauksessa. Muiden alueen rakennusten tai rakennelmien mahdollinen arvo osana tätä kokonaisuutta on määriteltävä tapauskohtaisesti.

Valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen huomioon ottamisesta kaavoituksessa ja lupamenettelyssä annetussa ohjemuistiossa on mainittu mm. seuraavaa:

”Tavoitteena on valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen rakenteen, kylä- tai kaupunkikuvan sekä alueilla jo olevien rakennusten ja ympäristön säilymisen turvaaminen sekä mahdollisen täydennysrakentamisen ja muiden muutosten sopeuttaminen kulttuuriympäristön ominaisluonteeseen ja erityispiirteisiin. Säilyttämisen ja muutosten laajuus ja sisältö ratkaistaan kaavoituksen kautta.”

”Kaikilla kaavatasoilla on tärkeää huolehtia siitä, että ratkaisut eivät ole ristiriidassa valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen ominaisluonteen ja erityispiirteiden kanssa. Jos alueeseen kohdistuu myös muita valtakunnallisia alueidenkäyttötavoitteita sekä maakunnallisia ja paikallisia tavoitteita, kaavoituksen yhtenä tehtävänä on sovittaa yhteen eri tavoitteet siten, että valittu vaihtoehto edistää mahdollisimman hyvin tavoitteiden toteutumista.”

”Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt –inventointiin sisältyvät alueiden kuvaukset ovat tärkeitä kaavoituksen lähtökohtia. Niiden täydentäminen ja syventäminen on tarpeen alueiden ominaisluonteen ja erityispiirteiden esiin tuomiseksi eri kaavatasojen edellyttämällä tarkkuudella. Erityisesti laaja-alaisissa kohteissa aluerajauksen sisällä olevien yksittäisten rakennusten tai ympäristön osien säilyttämistarve arvioidaan tapauskohtaisesti.”

(Ympäristöministeriön, Museoviraston ja Suomen kuntaliiton muistio 23.12.2009. YM3/533/2009)

Kalahalli

Rakennuksen varhaisimmat osat suunnitteli Ingvald Serenius, joka toimi Vaasan kaupunginarkkitehtina vuosina 1933-1966. Sereniuksen Vaasan aikaisessa tuotannossa näkyy siirtymä 1920-luvun klassismista kohti functionalismia ja sodanjälkeistä modernismia. Hänen tunnetuimpia töitään ovat kaupunginkirjaston suunnittelutyön loppuunsaattaminen (1936), Raastuvankatu 34:ssä sijaitseva ”Ukkokoti” (1934), Keskuskansakoulu (1938), ”Saunatalo” (1949) sekä Malmögårdenin rakennusryhmä, Malmöntalo (1950). Nämä rakennukset on Vaasan modernin arkkitehtuurin inventoinnissa määritelty maisemallisesti ja rakennushistoriallisesti arvokkaiksi kohteiksi. 1950-luvun alussa Serenius suunnitteli joitain asuinkerrostaloja (Rantakatu 25, Vöyrinkatu 10), jotka

edustavat vaatimatonta sodanjälkeistä modernismia. Edellä mainittuihin verrattuna Kalahalli on vaatimaton talousrakennus, mutta varhaisimpien osien julkisivut olivat suunnittelijalle tyypilliseen tapaan hyvin rauhalliset ja tasapainoiset.

Rakennuksen merkittävyys ja suojelutarve voidaan arvioida seuraavilla perusteilla (Laki rakennusperinnön suojelemisesta, 8§):

- 1) harvinaisuus tai ainutlaatuisuus (harvinaisuus);
- 2) historiallinen tyypillisuus alueelle (tyypillisuus);
- 3) aluetta tai tiettyä aikaa kuvaavat tyypilliset piirteet (edustavuus);
- 4) alkuperäistä tai sitä vastaavan käytön, rakentamistavan, arkkitehtuurin tai tyylin ilmeneminen ja jatkuminen (alkuperäisyys);
- 5) merkitys historiallisen tapahtuman tai ilmiön todisteena tai siitä kertovana ja tietoa lisäävänä esimerkkinä (historiallinen todistusvoimaisuus); tai
- 6) näkyvissä olevat eri aikakausien rakenteet, materiaalit ja tyylipiirteet, jotka ilmentävät rakentamisen, hoidon ja käytön historiaa ja jatkuvuutta (historiallinen kerroksisuus).

Yksittäisenä kohteena rakennuksella ei ole merkittävää rakennushistoriallista arvoa. Sen sijaan sillä voidaan katsoa olevan merkitystä kohdassa 5 tarkoitetun historiallisen todistusvoimaisuuden osalta. Sillä on kulttuurihistoriallista arvoa osana laajempaa venesatama-aluetta ja sen historiaa. Kalasatama on osa valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä (Vaasan rantapuistovyöhyke julkisine rakennuksineen / RKY, museovirasto) Osana tätä laajempaa kokonaisuutta rakennuksella on myös valtakunnallista arvoa.

Edellä mainittujen lisäksi rakennuksella on käyttöarvoa pienvenesatamaa palvelevana rakennuksena. Vain pieni osa rakennuksesta on aktiivisessa käytössä, valtaosa on tyhjiällä ja varastokäytössä. Rakennuksen säilymisen kannalta olisi tärkeää, että se korjattaisiin ja otettaisiin aktiivisempaan käyttöön. Historiallisen jatkuvuuden näkökulmasta paikalle sopii puiston ja venesataman käyttöä palveleva liiketoiminta.

Rakennus on korjauksen tarpeessa. Koska kysymyksessä on rakennus, jota vuosikymmenien ajan on tarpeiden mukaan laajennettu ja muutettu, ei ole mielekasta vaatia rakennuksen ulkoasun tai huonejaon säilyttämistä nykymuodossaan. Korjausten yhteydessä esimerkiksi ovi- ja ikkuna-aukotuksia voidaan muuttaa tarpeen mukaan rakennuksen tyyliin sopivalla tavalla. Rakennuksen korjaaminen ympärivuotiseen käyttöön soveltuvaksi ja varustaminen modernilla talotekniikalla vaatisi suuria korjauksia ja muutoksia, jotka todennäköisesti muuttaisivat rakennuksen ulkomuotoa olennaisesti. Edellä mainituista syistä rakennusta ei esitetä suojeltavaksi.

Sen lisäksi, että rakennus kertoo alueen historiasta, se muodostaa tärkeän elementin kaupungin rantasilhuuetissa. Massoittelun tasolla tilanteen säilyminen voidaan taata esimerkiksi asemakaavamerkinnällä, joka kieltää rakennuksen purkamisen ennen kuin tilalle rakennettavalle uudisrakennukselle on saatu rakennuslupa. Tilalle rakennettavan uudisrakennuksen sopeuttamisessa ympäristöönsä olisi kiinnitettävä erityistä huomiota kaupunkikuvallisiin vaatimuksiin.

Satamavahdin koppi

Vanhan satamavahdin kopin suunnitteli Thor Lagerroos, joka toimi Vaasan kaupunginarkkitehtina 1900-luvun alussa. Muita Lagerroosin Vaasaan suunnittelemissa rakennuksissa ei juurikaan löydy inventointitiedoista, sen sijaan hän on tehnyt muutos- ja laajennussuunnitelmia moniin julkisiin rakennuksiin, esimerkiksi vanhaan kunnallissairaalaan. Esimerkkejä Lagerroosin suunnittelemissa rakennuksista ovat Hovioikeudenpuistikon ja Rantakadun kulmassa sijaitsevat As. Oy Edenin rakennukset vuosilta 1927 ja 1929. Rakennusten muotokieli on klassistinen, mutta ikkunoiden, julkisivuerkkereiden ja pohjakerroksen käsittelyssä on havaittavissa jugendin tyylipiirteitä.

Satamavahdin koppi on ulkoasultaan hyvin säilynyt ja hyvässä kunnossa. Yksittäisenä kohteena sillä on rakennushistoriallista arvoa harvinaisuutensa, ikänsä ja tyylipiirteiden säilyneisyyden vuoksi. Lisäksi sillä on kulttuurihistoriallista arvoa osana laajempaa venesatama-aluetta ja sen historiaa. Kalasatama on osa valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä (Vaasan rantapuistovyöhyke julkisine rakennuksineen / RKY, museovirasto) Osana tätä laajempaa kokonaisuutta rakennuksella on myös valtakunnallista arvoa.

Rakennus tulee suojella asemakaavassa. Huoltomaalauksen tai kunnostuksen yhteydessä tulisi selvittää alkuperäinen värimaailma ja mahdollisuuksien mukaan palauttaa se. Rakennuksen käytön kannalta tarpeelliset, vähäiset muutokset koskien sisätilaa ja pääjulkisivun ikkunaa tulee mahdollistaa. Myös rakennuksen siirtäminen Kalarannan alueella toiseen paikkaan on hyväksyttävää, mikäli se on toiminnan kannalta tarkoituksenmukaista.

LÄHTEET:

- Pohjanmaan museon arkisto
- Rantakatu – helmi Vaasassa. Vaasan työväenopiston Vaasa 400-opintopiirin julkaisu nro 7. 2010.
- Vaasan historia IV. Kallenautio et al. 2006.
- Vaasa – kulttuuriympäristöselvitys 2010, Vaasan kaupunkisuunnitteluvirasto 2010.
- Vaasan kaupungin rakennusperinneselvitys. Kaarlo Viljanen ja Hannu Vuolteenaho, Vaasan kaupunkisuunnitteluvirasto. 1986.
- Vaasan puistot ja puutarhat, 1998.
- Vaasan rakennusvalvonnan arkisto
- Vaasan sisäsataman alueen ja kaupunginrannan kulttuuriympäristöselvitys, LRP - arkkitehdit / Kaupunkisuunnittelu 2008.
- Vaasan modernin arkkitehtuurin inventointi. Susanne Öst / Pohjanmaan museo 2010.
- Kiinteistö Oy Rantalinna, Kuntotutkimus, Rakennushistoriallinen selvitys.
- Lisäselvitys ent. maanmittauskonttorin ja vesiylioikeuden rakennuksen historiasta. Öst, Susanne / Länsi-Suomen Ympäristökeskus 2006.
- Haastattelu 29.3.2016, Kalahallin tiloissa vuokralaisena toimiva ravintolayrittäjä